

(Folytatás az 1. oldalról.)

annyian egyenlők vagyunk, de a románok egyenlőbbek — mondotta az alelnök.

Arra vonatkozóan, hogy megvan-e a lehetősége az erdélyi területi autonómiának, Király Károly kifejtette: ha szabályozzák az Erdélyben élő nemzetiségek egyenjogúságának kérdését, akkor elképzelhető egy ilyen regionális vagy területi autonómia. Nekünk többnyelvű oktatásra van szükségünk, hiszen Erdélyben három nyelvet beszélnek — jelentette ki.

Az NSZK igen jelentős segítséget nyújthat, tekintet-

tel arra, hogy Romániában 150 ezer erdélyi szász és bányai sváb él — hangsúlyozta Király Károly. Nemcsak gazdasági segítségre gondolok, hanem elsősorban az emberek közötti kapcsolatok területére.

A kivándorolt erdélyieknek vissza kell térniük, akik pedig itt maradtak, azoknak utazniuk kell, s külföldön meg kell ismerkedniük a demokráciával. Demokratikus sajtóra, demokratikus tájékoztatási eszközökre, demokratikus nevelésre van szükségünk. Az oktatási rendszerben személycserét kell végrehajtani — mondotta az alelnök.

Az első üdvözet

Kamerával a forradalomban

Romániából mind nyugtatóbb hírek érkeznek. Lassanként megkezdődik az új, emberi világ építése keleti szomszédunknál. Am a dokumentálás szándékával, most mégis visszatérünk a karácsonyt megelőző, vesztet napokhoz.

Amikor péntek délután néhány órára megnyitották a nagylaki román-magyar határt, a szegedi MDF néhány tagjának, köztük Balogh László vezetőségi tagnak, gyakorlatilag az első konvojall sikerült átjutnia. Epp ez indulás előtti napon vett az MDF helyi stúdiója videokamerát, így az Aradot, Temesvárt, majd a második lendülettel Kolozsvárt és Marosvásárhelyt megjáró útról több órás filmanyag gyűlt össze, melyet majd felajánlanak a szabad román televízióknak is.

A péntek esti aradi nagygyűlésen — valószínűleg megint csak elsőnek hivatalos magyar politikai szervezet képviselőjeként — Balogh László is beszédet mondott. Orosz József budapesti riportert megdöbben-tő hangriportja bizonyította, hogy miként a tömeg, a szónok is közvetlen életveszélyben volt. A téren több ezer összezúfolt, euforikus állapotban levő ember ujjongott, miközben a közeli sötét, kivilágítatlan épületekben készítették a halált. Csak a tanácsháza épülete úszott fényárban, ennek erkélyéről beszéltek az egymást követő szónokok. Balogh László a következő beszédet intézte az alant állókhoz. (Ne felejtjük, még csak péntek este van, a Se-

curitate különítményei tán éppen ezekben a pillanatokban ereszkednek le Temesvár mellett.)

„Kedves Barátaim!... Nem vagytok egyedül... Balogh László vagyok. Szegedről, a szegedi Demokrata Fórum elnökségének tagja... A határon át tudunk jönni! (Ekkor még a tanácsházat őrző katonaság sem tudta, hogy a határ megnyílt néhány órára.)... Innen Temesvárra megyünk. (A tömeg euforikus hangulatban skandálja a város nevét.)... Győgszert viszunk a temesvári kórházakba, és Magyarországon főkészültek arra, hogy újabb és újabb gyógyszer- és élelmiszer-szállítmányokat indítsanak útnak... Örülök, hogy vele tehetünk a szabad Európába. (Szabadság, szabadság — skandálja hosszan a tömeg.)... Ebben az épületben nem is olyan régen még Giosz Károly és Ceausescu találkozott. Hol van már Grösz Károly, és hol van Ceausescu? (Fújolás, füttyölés.)... További kitartást méltóságteljes győzelmetekig!... Még egyszer mondom: nem vagytok egyedül. (Szabadság, szabadság — skandálja a tömeg.)... Búcsúzóul: éljen a román-magyar barátság! Nem a pártok, az emberek barátsága! (Hurrá, hurrá — kiáltozik a tömeg.)

Balogh László és kis csoportja ezután még éjszaka továbbindult Temesvárra, ahol a kórház péntekről szombatra virradó eseményeit ugyancsak filmre veték...

Néhány órával később

Orosz Józsefnek az aradi tanácsházáról sikerült élő vonalát teremtenie a Magyar Rádióval. Arról beszélt, milyen védtelen és kiszolgáltatott a még mindig kitarló tömeg. Nem tudnának menekülni, elbújni, ha lőnének. Pontosan erről beszélt, amikor felugattak a géppisztolyok, és elkezdődött az öldöklés.

Dal.

A JATE kész a temesvári testvéregyetem támogatására

Az első lelkesedés, az első segélyszállítmányok után is szükség van a segítségre Romániában. Ez a kiindulópontja a József Attila Tudományegyetemen alakult Temesvári Bizottságnak, mely a testvéregyetem folyamatos támogatását tűzte ki céljául.

A JATE rektorának levelét háromtagú delegáció vitte 1989. december 29-én a temesvári tudományegyetemre. Akkor még tankok jártak a várost, az egyetem kapujában megmotoztak a belépőket, s nemzetiszínű karszalagos diákok kísérték a delegáció tagjait a temesvári tudományegyetem vezetőihez. A bizonytalanság volt a fő jellemzője az ottani helyzetnek: az oktatók nem tudták, ki marad, s ki megy a régi vezetők közül; a diákok nem mérhették meg föl veszteségeiket, mert az egyetemisták nagy része haza utazott a december 17-től január 17-ig tartó tanítási szünetre. A diákok önszerveződése elkezdődött, megjelent az első román nyelvű egyetemi újság. Saját stúdiójuk létrehozásához technikai berendezéseket kértek. A temesvári tudományegyetem rektora, Atanasiu Lucia átadta a szegedi delegációnak a listát, melyen az szerepel, hogy az intézmény rendelőintézetének milyen gyógyszerekre, az ottani menzának mely élelmiszerekre, a tanszereknek milyen nyelvű könyvekre lenne szükségük.

A JATE Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete felhívást adott közre, mondván, „különös megtiszteltetés lett számunkra, hogy a temesvári egyetemet testvéregyetemünknek mondhatjuk, hiszen Temesvárról indult ki az a zsarnokság elleni harc, amely új méltóságot ad Románia népeinek. A mi méltóságunk új forrásává pedig az válhat, hogy a jobb közös jövő érdekében, áldozatkészen és kitartóan segítjük testvéregyetemünket, hogy minél gyorsabban pótolhassa mindazt a veszteséget, amit az elnyomtatás hosszú évtizedei okoztak. Mindaz az érték, amelynek birtokába mi is csak most jutottunk és jutunk, csak az által erősödhet meg, ha ezt a segítséget megadjuk, és fokozatosan kiterjesztjük más egyetemekre is.” A segélyakciók összehangolására jött létre a Temesvári Bizottság, mely január 2-án megtartotta első összejövetelét. Ott megállapodtak arról, hogy a hónap második felében (ha a temesvári egyetemen elkezdődik az oktatás) elindítják az első szállítmányt. A gyógyszer és az élelmiszer a központi raktárakból irányítják oda. Az igények ismeretében a könyveket és kiadványokat a JATE Központi Könyvtára juttatja el Temesvárra, illetve más erdélyi oktatási intézményekbe. A pénzádómanyok gyűjtése elkezdődött, eddig több mint 200 ezer forint jött össze. A Temesvári Bizottság a technikai eszközök átadásának jogi lehetőségeit tisztázza, és újabb forrásokat tár fel.

A temesvári tudományegyetemmel a JATE-nak a '60-as évek óta van szorosabb kapcsolata, mely 1975-től, egy bukaresti tiltó rendelet következtében szünetelt. Most eljött az ideje az erdélyi egyetemekkel való szorosabb, folyamatos együttműködésnek. Ú. I.

Dilettáns irányította a HM-et

Folytatódik a Magyar Néphadseregben feltételezett visszaélések vizsgálata, amelyet Bokor Imre Kiskirályok munderban című könyve nyomán a honvédelmi vizsgálóbizottság végez, az Országgyűlés megbízásából. A bizottság szerdán a Parlamentben ezúttal Korom Mihályt és Biszku Bélát, a Magyar Néphadsereg felett egykori politikai felügyeletet gyakorló MSZMP központi bizottsági titkárokat hallgatta meg.

A honvédelmi vizsgálóbizottság korábban Bokor Imre nyugalmazott ezredes, a Honvédelmi Minisztérium és a katonai ügyészség képviselőit, és a leginkább érintett személyt, Czinege Lajos volt honvédelmi minisztert meghallgatva, nem pusztán szűk értelemben vett katonai, hanem politikai kérdésekkel is szembe találta magát. A két egykori politikusnak feltett kérdések azt kísérelték meg tisztázni: a hadsereg pártirányításának milyen szerepe volt a Magyar Néphadsereg bizonyos szféráinak lezüllesztésében? A bizottság rendelkezésére álló eddigi adatok, dokumentumok, forrásmunkák ugyanis azt látszanak igazolni, hogy ez az irányítási mechanizmus nem is kis mértékben adott lehetőséget a feltételezett, illetve tapasztalt visszaélések elkövetésére.

Ki volt a főparancsnok?

Korom Mihály 1963 őszétől 1966-ig, majd 1978-tól 1985-ig tevékenykedett az MSZMP KB titkáráként, s e minőségében hatáskörébe tartozott a Magyar Néphadsereg pártirányítása, ellenőrzése is.

A bizottság tagjai — köztük is elsősorban Raffay Ernő Csongrád megyei, Tallossy Frigyes budapesti, Varga Lajos Pest megyei, Reidl János Somogy megyei és Sebők János Veszprém megyei képviselők a pártirányítási mechanizmus működését, a felügyeletet gyakorló kb-titkár kompetenciáját firtatták. Arra is kíváncsiak voltak, hogy Czinege Lajosnak a könyvben is említett konkrét ügyeiről tudtak-e a pártve-

zetésben, és milyen intézkedéseket hoztak.

Korom Mihály válaszaiból az tűnt ki: a honvédelmi tárca és az illetékes kb-titkár közötti kapcsolatokat semmiféle jogszabály nem rögzítette. Azt állította: a felügyelet lényegében politikai irányítást jelentett, az anyagi kérdésekben a Minisztertanács mellett működő, valamint az országgyűlési honvédelmi bizottság volt illetékes. A párt azért gyakorolhatott felügyeletet a hadsereg felett, mert az alkotmány a társadalom vezető erejének deklarálta az MSZMP-t, és így a Magyar Néphadsereg legfőbb parancsnoka Kádár János, az egykori MSZMP első titkára volt.

Nem bűn — „csak” hiba

Ennek ellenére sem Kádár János, sem a Központi Bizottság, sem annak titkársága soha belső utasítást a honvédelmi tárcának, a hadseregnek nem adott.

Czinege Lajos konkrét, a Bokor-könyvben is említett ügyeiről — lakásépítésről és —cseréltetésről, a kaszópusztai „vadászparadicsom”-ról, a nagystílű vendéglátásokról — Korom Mihály úgy vélekedett: a volt honvédelmi miniszter nagyon szellette a reprezentációt, de szerinte nem ítéltethető el. Kaszópusztán ő maga sohasem járt, de volt igazságügy-miniszterként sem tudta büncselekménynek, csupán csak hibának minősíteni. Ez a beruházás honvédelmi munka címén zajlott. Viszont szinte nem telt el úgy év, hogy Czinege Lajos lakásügyeivel ne kellett volna foglalkozni — mondta egyebek között Korom Mihály.

A vizsgálóbizottság minden erőfeszítése ellenére sem tudta kideríteni: végül is mi volt az a lakásügy, ami állandó „gondot okozott” a felügyelő kb-titkárnak. Csak annyit sikerült megtudniuk:

ha bármiféle jelzés érkezett — ha érkezett — erről, vagy Czinege Lajos munkamódszereiről, munkakapcsolatokról, a kastélyáról, a tárca vagy az ország pénztárcáját soványító tranzakcióiról, akkor a kb-titkár elbeszélgetett négyszemközt vagy szélesebb körben a volt honvédelmi miniszterrel. Arra hívták fel a figyelmét, hogy „butaságot csinált”, hogy hibát követett el, mert a közvélemény másként értékelte ezeket az ügyeket. Czinege Lajos mindig megmagyarázta, hogy mit miért tett, s ezután minden ment tovább a maga útján.

Korom Mihály hangsúlyozta: Czinege Lajosnak ezek az ügyei eltörpültek a hadsereg fejlesztésében szerzett érdemei mellett. Felmentésének kérdése sohasem merült fel. Végezetül Korom Mihály kifejtette: felelősnek érzi magát, főként azért, mert nem lépett fel kellő határozottsággal a „stabilitásszemlélet” ellen, az ellen, hogy ilyen vezetői funkciót ilyen hosszú ideig — 25 évig — egy személy töltött be.

Bevonulási parancs a VSZ-től

Biszku Béla, aki 1962 és 1978 között volt kb-titkár, rendkívül szűkszavúan válaszolt a kérdésekre, arra hivatkozva, hogy nem ismeri a bizottság rendelkezésére álló anyagot, és szükség lenne a korabeli dokumentumokra ahhoz, hogy pontosan és felelősségteljesen válaszolhasson. Konkretumként annyit mondott el: a nyilvánosságot rosszul tájékoztatták Kárpáti Ferenc jelenlegi honvédelmi miniszter korábban hozza intézett leveléről, amelyben Czinege Lajos hibáira, ügyeire hívja fel a figyelmet. Kárpáti Ferenc 1989-ben áthelyezését kérte Czinege Lajos vezetői tevékenysége miatt, s ezért személyesen is beszélt Biszku Bélával. Biszku Béla kérte, hogy kifogásait írásban is juttassa el hozzá. Véleménye szerint e levél lényege a lakásépítés visszasságait jelezte. E levél alapján a kb titkársága olyan határozatot hozott, hogy az épülő lakás a mindenkor honvédelmi miniszter szolgálati lakása lesz,

Czinege Lajos egyéb igényeit saját zsebéből fedezte. A titkárság figyelmeztette Czinege Lajost, hogy az ilyen jellegű beruházásokat ne az alárendeltjeivel végeztesse.

A másik konkrét válasz az 1968-as csehszlovákiai bevonulással függött össze. Biszku Béla tájékoztatásából kiderült: a bevonulásra a magyar honvédelmi miniszter minden bizonnyal a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek főparancsnoka adott parancsot. Az akkori magyar politikai vezetés döntési lehetősége korlátozott volt. A vezetés a politikai rendszert szorgalmazta, ám, ha nem teljesítette volna a parancsot, az politikai és gazdasági retorziót vonhatott volna maga után.

A meghallgatás befejeztével, végül is abban állapodtak meg: ha az egykori kb-titkár rendelkezésére bocsátják a bizottság anyagait és kérdéseit, akkor Biszku Béla hajlandó írásban válaszolni.

Ezt követően Kárpáti Fe-

renc honvédelmi minisztert hallgatta meg a honvédelmi vizsgálóbizottság.

E meghallgatás során is szóba került, hogy — 1969-ben — Kárpáti Ferenc kérte: engedjék el a hadsereg-ből, és minden fegyveres testületből; indoklasként ielvében foglalta össze a Honvédelmi Minisztériumban tapasztalt visszaállásokat. Ezt követően személyesen Kádár János mondta azt neki, hogy bár igaza van, mégis maradjon a hadseregnél.

Arra nem tudott a miniszter válaszolni, hogy mi lehetett az oka annak, hogy bár sokan tudtak Czinege Lajos visszaéléseiről, mégsem mozdították el hivatalból, sőt miniszterelnök-helyettesé nevezték ki. A továbbiakban — Sebők János kérdésére — Kárpáti Ferenc elmondta: az ő minisztersége első időszakában is előfordult, hogy külső utasításra kerültek némelyek a minisztériumba. Sebők János vitába szállt azzal, hogy ma már ilyesmi nem fordul elő, s példaként felhozta Szombathelyi vezérőrnagy, illetve Krasznai vezérőrnagy nevét; előbbi miniszterhelyettesé nevezték ki, bár sem felkészültsége, sem képzettsége nem teszi őt alkalmasra erre — mondotta —, utóbbit pedig politikai munkából nevezték ki magas rangú katonává, majd moszkvai katonai attasévá mindenféle képzés nélkül.

Kárpáti Ferenc elmondta, hogy Szombathelyi Ferenc művelt, felkészült ember, és kitűnően ért miniszterhelyettesi feladatahoz. Krasznai Lajos valóban külső döntés alapján került a minisztériumhoz, valóban nincs meg a katonai felkészültsége a tábornoki ranghoz, de tisztességes ember, és minden bizonnyal el tudja látni a katonai attasé feladatokat. A választ a képviselők túl általánosnak tartották, s a döntéshozó nevét kérték. Kárpáti Ferenc végül megmondta, hogy a politikai döntés a Központi Bizottságban született, sakkoriban a felügyelő titkár Fejtő György volt.

Nem érdekes a háttér

Szóba került az is, hogy valóban retorzió volt-e Bokor Imre tavaly októberi nyugdíjazása. A miniszter szerint a könyv némely kitétele sérti a katonai szabályokat, sőt még a Büntető Törvénykönyvbe is ütközik, így akár a katonai ügyészséghez is kerülhetett volna az ügy. Az ő (mármint Kárpáti Ferenc) döntésén múlt, hogy ez nem történt meg. A katonai akadémia parancsnoka vetette fel Bokor Imrének, hogy menjen nyugdíjba, s ezzel a szerző is egyetértett.

Utolsóként Mórocz Lajos vezérezredes, honvédelmi minisztériumi államtitkár hallgatta meg a bizottság. A Czinege-jelenséggel kapcsolatban az államtitkár kifejtette, hogy a hadseregben uralkodó fegyverem okán elviselte, bár elítélte Czinege tevékenységét, s nem foglalkozott a jelenség hátterével. Különben sem volt szoros kapcsolata a miniszterrel, az alatt a 12 év alatt, amíg seeregtest-parancsnok volt, mindössze hat alkalommal találkozott személyesen Czinege Lajossal.

Kérdésekre válaszolva az államtitkár annak a véleményének adott hangot, hogy a dilettáns vezetés ellenére is kialakulhatott egy szakmailag felkészült, tisztességes, a kíváncsalmaknak megfelelő, ütöképes hadsereg. Mindez annak is köszönhető: Czinege Lajosnak volt érzéke ahhoz, hogy hozzáértő, tapasztalt szakembereket vonjon be a döntések előkészítésébe. Végül arra a kérdésre, hogy most szakmailag, erkölcsileg rendben van-e a hadsereg, Mórocz Lajos válasza: nagy problémák nincsenek.

Történelemórák

14 nap. Ennyi ideje lélegzi Románia a szabadság levegőjét. Két hete tisztul egy ország tüdeje, távozik a korom, a mocskok, a mérreg. 1956-ban éppen ennyi időt hagytak Magyarországnak is, hogy felvegye az oxigénmaszkot, hogy lázalmok között szabaduljon betegségtől.

E sorok írója, mint nemzedékének annyi társa, a tankönyvekből kellett, hogy kihámozza az igazságot. Mennyi minden válik most világossá, mennyi hazugságról rándul le végleg a lepel, mennyi érzéssel telítődik meg az a néhány tény, amit '56-ról szüleinktől és néhány származatból megtudhattunk.

A tollal és fegyverrel szerkesztett propaganda-műsorban a „csöcselék” koncolja fel az ÁVH katonáját. Rúgják, ütik, belélenek. Egy másikat felkötnek a lábánál fogva. Egy harmadikat darabokra szednek. A 17 éves ember elborzad: oké, jó srácok voltatok, de azért ezt nem kellett volna, ezzel be-mocskoltátok '56 forradalmát. Csak néhány évvel később, a tv-ben látva a secusok tetteit, érti meg, mi vezette apáit a bosszú útjára.

„Forradalmunk tisztasága megengedi, hogy így gyűjtsünk az áldozatok hozzátartozóinak.” A felirat alatt a dobozban pa-

nírpénz. A filmkockák közben pedig a kísérőszöveg: „Egyesek a forradalom tisztaságáról papolnak, míg a többiek koncolnak, randalíroznak, lövöldöznek.” A szabadságukért pusztán tettükkel harcoló áldozatok láttán válik világossá, mit jelent egy forradalom tisztasága.

A román forradalomnak tehát ez az egyik nagy tanulsága: az új magyar nemzedék nemcsak tudja, érzi is már, mi az, harcolni a szabadságért.

Ugyanakkor, most látja csak igazán ez a nemzedék, mi történt 1956. november 4-én. Hiszen a szovjet tankok épp egy nemzedéknyi időre vetették vissza a fellelegző nemzet szabadságvágyát. A magyar nagy október éppen ott tartott, ahol ma, 14 nap után Románia: konszolidáció, demokrácia, újjáépítés, öröm. Elképzelné is rossz, mi lenne, ha, valamely erő kettévágná ezt a folyamatot, és újból koszos, bűdös gázokkal szennyeznék az ország tüdejét.

A tv előtt töltött történelmi órák alatt válik egyre világosabbá, mi veszett el november 4-én Magyarországon. A román forradalom ilyen értelemben rehabilitálta végleg ezerkilencszázötvenhatot.

Újvári Miklós